

Goren Tribuson u kontekstu kriminalističkog i fantastičnog žanra

Moulis, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:844998>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Odjel za kroatologiju

Goran Tribuson u kontekstu kriminalističkog i
fantstičnog žanra
Završni rad

Kandidat: Monika Moulis

Mentor: doc. dr. sc. Davor Piskač

Zagreb, 19. srpnja 2018.

1. SAŽETAK.....	2
2. UVOD	3
3. ŽIVOT I OPUS	4
4. POETIKA KRIMINALISTIČKOGA ROMANA	5
4.1. Povijest kriminalističkoga romana	6
4.2. Osnovni elementi kriminalističkoga romana.....	6
4.3. Stanko Lasić i njegova podjela kriminalističkoga romana.....	6
4.4. Likovi istražitelja u kriminalističkom romanu	8
5. STRUKTURA FANTASTIČNOG ROMANA	8
5.1. Fantastičari	8
5.2. Pavličićeva podjela fantastičnog žanra	9
6. POETIKA TRIBUSONOVIIH ROMANA	10
6.1. Odnos sa kritikom	12
6.2. Lik Nikole Banića	13
6.3. Jednolinijski tijek pripovijedanja	13
6.4. Stil pisanja	13
7. Oprimjerenje kriminalističkih elemenata u romanu – analiza i interpretacija	14
8. ZAKLJUČAK	15
9. POPIS LITERATURE:	16

1. SAŽETAK

Goran Tribuson, rođen u Bjelovaru, sedamdesetih godina prošloga stoljeća počeo je oduševljavati čitatelje svojim spisateljskim umijećem. Njegov spisateljski rad može se podijeliti na tri žanra: fantastični, kriminalistički i autobiografski roman. Prvo djelo je napisao dok je još bio student jugoslavistike i komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U fantastičnome žanru pokazuje zanimanje za okultno i neobjašnjivo, dok mu neka

djela graniče sa hororom u kojem se nerijetko spominje motiv demonskoga. U autobiografskim romanima govori o odrastanju, sukobu generacija i o likovima koji, iako su odrasli, vlastitu prošlost žive u sadašnjosti, nalaze se u svijetu koji je blizak čitatelju. U kriminalističkome romanu se izrazito vidi posvećenost detaljima koji romanu daju posebnu život te bude sve veće zanimanje među čitateljima. Goran Tribuson je sam izjavio da ga kriminalistički roman kao enigma ne zanima, već piše o problemima našega društva te ih pokušava dočarati publici. Tribuson, jedan od najplodonosnijih pisaca svoje generacije od samog početka svoga stvaralaštva je miljenik publike i kritike. Naravno, kako je već rečeno, kao mladi pisac je pokazao definicije zreloga autora.

2. UVOD

Cilj ovoga završnoga rada jest obraditi spisateljski rad i umijeće Gorana Tribusona, pisca kriminalističkih, fantastičnih i autobiografskih romana kojeg je čitateljska publika, kao i kritika, prigrlila od samoga početka njegovoga književnoga stvaralaštva koje je započelo sedamdesetih godina prošloga stoljeća, dok je još bio student na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Tribuson je jedan od pisaca koji su mnogo doprinijeli afirmaciji kriminalističkog romana u hrvatskoj književnosti. Piše romane iznimno dobro i skladno smišljenim zapletima i raspletima kojima izaziva veliko zanimanje među čitateljskom publikom, a radnja njegovih romana najčešće se odnosi na zagrebačko područje. Osim kriminalističkih, Goran Tribuson obogatio je svoj opus i fantastičnim romanima, kojima je uz rame Pavlu Pavličiću pokazivao zanimanje za okultno, iracionalno i nestvarno. Nakon što čitatelji nisu dobro prihvatili fantastičnu prozu, većina se pisaca okrenula trivijalnoj književnosti, tako i Tribuson, iako je on najduže od svih fantastičara ostao vjeran ovome žanru. Također, bitna stavka u Tribusonovim romanima su društvene teme, korupcija, krijumčarenje i ratno profiterstvo. Goran Tribuson je svakako jedan od ponajboljih pisaca svoje generacije koji je svojim humorom i značajnim stilom pisanja uspio naći put do velikog broja čitateljske publike u čijim se knjigama uživa te se lako poistovjeti s njegovim likovima koji se bore sa svakidašnjim problemima običnoga čovjeka.

3. ŽIVOT I OPUS

Goran Tribuson, hrvatski književnik i novelist, rodio se u Bjelovaru 6. kolovoza 1948. godine. U Bjelovaru je završio osnovnu školu te gimnaziju. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu je 1973. godine diplomirao jugoslavistiku i komparativnu književnost, a 1977. godine je magistrirao te obranio rad s temom naracije u književnosti i filmu. Od 1976. do 1979. godine bio je stručni savjetnik u Odjelu za međuratnu suradnju Republičkoga komiteta za znanost. Zatim je od 1979. do 1995. godine radio u Vjesnikovoj Agenciji za marketing, a od 1995. do 2000. godine je bio pomoćnik urednika u Nakladi Leksikon. Od 1996. godine predavao je filmski scenarij na zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti. Izabran je za redovitog člana HAZU 19. rujna 2008. godine (Pavešković, 2016, 13). Književnim radom bavi se od 1969. godine, član je Hrvatskog centra PEN-a od 1997. godine, a pisao je i kritike, prikaze te kolumne. Od 1972. do 2004. objavio je tridesetak knjiga proze, dobitnik je nekoliko književnih nagrada od kojih se ističu "Ksaver Šandor Žalski" 1991. i 1999., "Miroslav Krleža" 1999. i "Vladimir Nazor" 2000. godine. Zastupljen je u domaćim i stranim antologijama te je

autor nekoliko filmskih scenarija, a za *Crvenu prašinu* iz 1999. godine i *Ne dao Bog većeg zla* iz 2002. godine nagrađen je Zlatnom arenom na Filmskom festivalu u Puli (Medar, 250).

Sedamdesetih godina prošloga stoljeća je započeo sa svojim spisateljskim radom s kratkim pričama, te je tako postao dijelom prve generacije tzv. fantastičara (Pavešković, 2016, 13). Iza sebe ima pozamašan žanrovski opus, a u njemu se mogu točno razlučiti tri osnovna tematska kruga, a to su: romani nastali na tragu poetike fantastike, kojom je i započeo svoju spisateljsku karijeru, djela koja se bave problematiziranjem generacijskih mitova i stereotipova, te kriminalistički romani (Nemec, 2003, 311). U pričama koje se tematski karakteriziraju kao fantastične, spominje se okultizam, sotonizam, mitologija i fantazmagorija. U taj dio opusa ulaze zbirke *Zavjera kartografa* iz 1972. godine, *Praška smrt* iz 1975. godine, *Raj za pse* iz 1978. godine, *Klasici na ekranu* izašao 1987. godine te *Osmi okular* iz 1998. godine. U autobiografska djela ulaze tri dulje pripovijesti *Ogled o slikarstvu*, *Grobljanska lirika* i *Moj brat Puškaš*. Nazivaju se autobiografskima jer je način pripovijedanja u prvome licu. Interes za okultno Goran Tribuson je prikazao u romanima *Snijeg u Heidelbergu* koji je izašao 1980. godine, *Čuješ li nas*, *Frido Štern* iz 1981. godine i *Ruski rulet* iz 1982., a u središtu je tema sotonizam, dok roman *Potonulo groblje* iz 1990. godine graniči sa hororom (Pavešković, 2016, 17). Autobiografski romani puni su opisa osobnog odrastanja i pronalaskom vlastitog identiteta. *Polagana predaja* iz 1984., *Legija stranaca* izašla 1985. godine, *Povijest pornografije* iz 1988. godine, *Ne dao Bog većeg zla* iz 2002. godine, *Zbirka otrova* iz 2010. godine, te duhoviti zapisi o odrastanju *Rani dani* iz 1997. godine, zatim *Trava i korov*, roman izašao 1999. i *Mrtva priroda* izdana 2003. godine. Potom slijedi treći krug Tribusonova stvaralaštva, iznimno dobro napisani kriminalistički romani *Zavirivanje* (1985.), *Made in U.S.A.* (1986.), *Uzvratni susret* (1986.), *Siva zona* (1989.), *Dublja strana zaljeva* (1991.), *Noćna smjena* (1996.), *Bijesne lisice* (2000.), *Gorka čokolada* (2004.), *Susjed u nevolji* (2014.), *Propali kongres* (2014.) i *Sestrica s jezera* (2015.), dok se najpoznatijim kriminalističkim romanom smatra *Made in U.S.A.* koji upoznaje čitateljsku publiku sa privatnim detektivom Nikolom Banićem (Pavešković, 2016, 17).

4. POETIKA KRIMINALISTIČKOGA ROMANA

4.1. Povijest kriminalističkoga romana

Početak kriminalističkoga romana javlja se za vrijeme romantizma u djelima E. T. Hoffmana, na koga se ugledao američki pisac Edgar Allan Poe. On je napisao djelo *Ubojstvo u ulici Morgue* i time započeo pisanje kriminalističkih romana. Osim E.A. Poea, kriminalističke romane su stvarali i Wilkie Collins, Anne Katherine Green i Charles Dickens. Nešto poznatiji autor je Arthur Conan Doyle koji je čitateljski svijet upoznao i potpuno oduševio likom Sherlocka Holmesa u priči *Grimizna studija*. Pripovijesti o Sherlocku Holmesu i njegovome pomoćniku Watsonu objavio je pod zajedničkim naslovom *Slučajevi Sherlocka Holmesa*. Nadalje, tzv. "kraljica krimića" Agatha Christie svijetu je predstavila jednog od najpoznatijih istražitelja, Herculesa Poirota u knjizi *Tajnovita afera u Stylesu*. Umjesto Poirota, upoznala nas je i sa detektivkom Jane Marple koja, iako je ostala u sjeni Herculesa Poirota, nije ništa manje uspješno rješavala zločine, a pojavljuje se u priči *The Tuesday Night Club* (Fumić, 2015, 172-173).

Povijest hrvatskoga kriminalističkoga romana započinje 1851. godine kriminalističkom pričom *Ubojstvo u Bermondseyu* autora Marka Radojčića (Fumić, 2015, 172), a doživljava procvat nakon Drugog svjetskog rata. Pravu je afirmaciju kriminalistički roman doživio zahvaljujući *Kneginji iz Petrinjske ulice* autorice Marije Jurić Zagorke. Za vrijeme sorealizma, koji nije dopuštao ništa izvan ideološki nastrojene literature, slijede godine u kojima se smjenjuju dvije generacije književnika koji su doprinijeli afirmaciji kriminalističkoga romana. Antonio Juričić spominje Pavla Pavličića, Gorana Tribusona i Bauera kao drugu generaciju, a Šoljana, Nikolića, Raosa, Belana i Brixyja naziva prvom generacijom hrvatskoga kriminalističkoga romana (Fumić, 2015, 174).

4.2. Osnovni elementi kriminalističkoga romana

Svaka se kriminalistička priča sastoji od osnovnih elemenata: ubojstva, žrtve, zločina i istražitelja. Navedeni elementi tvore zagonetku, odnosno roman se razvija u obliku enigme, a ona naraciju čini linearno-povratnom. To znači da se naracija odvija i prema naprijed i prema natrag, tj. radnja teče naprijed i otkriva nove dokaze koji omogućuju daljnju istragu, ali se vraća i na prijašnji zločin, odnosno na prijašnje zločine te se prijašnja otkrića povezuju s novima (Fumić, 2015, 175).

4.3. Stanko Lasić i njegova podjela kriminalističkoga romana

Stanko Lasić u svome djelu *Poetika kriminalističkoga romana* kriminalistički roman dijeli na četiri glavna kompozicijska bloka:

1. Prvi oblik ili oblik istrage – do tajnovitog čina, odnosno ubojstva, može doći bez posebne pripreme, a potjera i kazna sadržane su u samome činu otkrića, odnosno objašnjenja (Lasić, 1973, 72). To je, naime, jedna od najčešćih varijanti prvoga oblika. Napetost je u stalnome porastu, kulminacija je sve veća što se radnja odvija dalje od tajnovitoga čina, a nakon toga slijedi nagli završetak u obliku objašnjenja, uhićenja i, naposljetku, kazne (Lasić, 1973, 73). Nadalje, u tzv. romanu problemu istraga je pretežno stvar razmišljanja. Detektiv, policajac, ili, pak, progonitelj se kroz istragu najčešće kroz "probija" sa revolverom u ruci gdje dolazi do velikog broja žrtava, a životi su u konstantnoj opasnosti. Dok, recimo, u špijunskom romanu, tzv. špijunu na raspolaganju stoje sva sredstva moderne tehnologije i znanosti kako bi došao do otkrića i objasnio tajanstveni čin (Lasić, 1973, 74). Dakle, u prvom obliku ili obliku istrage samo jedan lik zna tko je izvršio zločin, a to je – zločinac. On je vlasnik tajne i bori se da to tako i ostane, dok nasuprot njemu stoje svi oni koji ga pokušavaju razotkriti – policajci, detektivi, istražitelji, suci, te progonitelji (Lasić, 1973, 82-83).
2. Drugi oblik ili oblik potjere – u drugom obliku se zna tko je ubojica jer smo "bili nazočni kriminalnomu činu, on se dogodio pred našim očima" (Lasić, 1973, 84). U ovome obliku glavno pitanje koje se postavlja jest hoće li se zločinac uspjeti izvući – jer progonitelj svodi istragu na minimum. S obzirom da se u ovome obliku zna tko je krivac, preostaje mu samo dokučiti kako uhvatiti onoga koji je počinio zločin, dok se ti problemi rješavaju za vrijeme same potjere, a ne prije njenoga samoga početka (Lasić, 1973, 84-85). U ovome obliku također tajanstveni čin sve više postaje prijeteći čin te se postavlja pitanje tko stoji iza njega, jer zločinac gubi kontrolu nad velom tajni i priprema se za kaznu samo da bi se riješio toga pritiska (Lasić, 1973, 87-88).
3. Treći oblik ili oblik prijetnje – sačinjavaju ga serije djela koja likove stavljaju u situaciju nesigurnosti, straha, opasnosti, tjeskobe i straha od smrti. Ugroženi lik pokušava ispraviti gubitak kontrole te pretvoriti prijeteći čin u objašnjeni čin, pretvarajući tajnu u istinu. Međutim, u dnu prijetećega čina leži zločin, odnosno radi se najčešće o pripremi zločina gdje se žrtvu prijetećim činom nastoji dovesti do situacije kada će počinuti neki nesmotren čin koji vodi u smrt. Također, vrijeme pripremanja zločina je ujedno i vrijeme istrage – kao što se zločinac koristi svim sredstvima kako bi uspio, tako se žrtva brani od prijetećeg čina pokušavajući sve kako bi taj čin dešifrirala. Dakle, prijeteći čin se mora u nekom slučaju povezati sa ubojstvom ili drugim oblikom teškoga prekršaja koji će zatim na sebe preuzeti sve događaje koji su sačinjavali prijeteći čin, a završetak istrage obično je povezan sa

kratkom potjerom i brzom kaznom u kojoj najčešće, ali ne uvijek, biva kažnjen sami ubojica (Lasić, 1973, 92-95).

4. Četvrti oblik ili oblik akcije – oblik akcije dolazi iz aktualizirajućeg čina. Aktualizirajući čin je serija događaja koji pred čitateljem pretvaraju jednu potencijalnu realnost, ali čitatelj u tu realnost sumnja. Taj čin ne dopušta čitatelju da odahne i da se odmori u interpretaciji događaja do kojega je došao. Ono što je u funkcijskim romanima igra s tajanstvenom dimenzijom nekoga događaja, ono u kriminalističkom romanu postaje tzv. sistem. U sistemu, autor čitatelja podržava u stanju napetosti i nepovjerenja. Stanko Lasić ističe kako "kriminalistički roman oblika akcije masovni je mazohistički fenomen u kojem suvremeni čovjek nalazi "razrijeđeni" ekvivalent za permanentnu sumnju pod kojom živi kao pod staklenim zvonom" (Lasić, 1973, 106). Aktualizirajući čin je, dakle, serija sumnjivih događaja, jer koliko god akcija bila jasna, ona u kriminalističkom romanu oblika akcije mora sadržavati i detalje koji ju pretvaraju u sumnjivu akciju. Taj oblik sastavljen je na način da čitatelja kroz niz događaja drže u tzv. intepretativnoj napetosti (Lasić, 1973, 105-107).

4.4. Likovi istražitelja u kriminalističkom romanu

Današnji kriminalistički romani govore o privatnom svijetu istražitelja gotovo jednako koliko i o ubojstvu i time istražitelji dobivaju na mjerljivosti i živosti – zbog toga se današnji čitatelj može jednostavnije usporediti s njima, lakše ih može doživjeti i pronaći sebe u njihovom nerijetko kaotičnom svijetu. Likovi ubojica su ono što naratologija naziva aktantima, odnosno likovima koji situaciju pretvaraju u događaj, a svojim djelovanjem pokreću radnju te bez njih romana ne bi ni bilo (Fumić, 2015, 181). Suvremeni hrvatski istražitelji, primjerice Tribusonov privatni detektiv Nikola Banić ili Pavličićev detektiv-amater Ivo Remetin, kompleksne su ličnosti koje vode kaotične ali uvjerljive živote. A danas, čitajući Pavličićeve ili Tribusonove romane, uočavamo kako su u romanu gotovo jednako važni i ubojstvo i nerijetko kaotičan, život detektiva čijim se svakidašnjim problemima maloga čovjeka mogu mnogi poistovjetiti (Fumić, 2015, 181).

5. STRUKTURA FANTASTIČNOG ROMANA

5.1. Fantastičari

Mlada proza u hrvatskoj književnosti, odnosno fantastičari javili su se u onome trenutku kada su svi književni oblici koji su donedavno činili odmak od tradicije

postali dio kanona – suprotstavljanje žanru je postalo dio žanra. Tako se počinje govoriti o piscima koji po načinu pisanja nisu pripadali nikakvoj književnoj grupi, a oni su Pavao Pavličić, Drago Kekanović, Veljko Barbieri te Goran Tribuson, koji je najdulje ostao vrijedan fantastici. Pisali su kratke fantastične priče po uzoru na Edgara Allana Poe-a, Franza Kafku, Schulza, Bulgakova i ostalih (Vučemilović, 2012, 7). Vrhunac fantastičarske proze događa se 1975. godine kada svoje zbirke, u isto vrijeme objavljuju Goran Tribuson pod naslovom *Praška smrt*, Veljko Barbieri izdaje zbirku *Novčić Gordiana Pia*, Meršinjak izbacuje djelo *Akrobatom*, a Carić *Otok*. Do kraja sedamdesetih godina fantastična proza polako gubi svoj sjaj, dok se hrvatska književnost okreće trivijalnoj i žanrovima koji kod čitateljske publike izazivaju veće zanimanje (Vučemilović, 2012, 8). Može se reći kako je fantastična proza nestala sa scene jednakom brzinom kojom se i pojavila. Poetika fantastičnih romana ima naglasak na imaginarnom, onostranom, bizarnom i neshvatljivom. Prevladava zanimanje za okultno, sotonizam, fantazmagoriju, mitologiju. Obiluju zanatski superiornom intertekstualnošću, metatekstualnošću i paradoksom. Fantastična proza okreće se iluziji i suprotstavlja se političkim, socijalnim i društvenim temama i raspravama. Ipak, čitateljska publika koja nije naviknuta na visoki nivo estetike pisanja i koja nije uspijevala shvatiti fantastični žanr, natjerala je pisce da se okreću drugim žanrovima, dok je Goran Tribuson i dalje ostao vjeran fantastičnoj prozi (Vučemilović, 2012, 8).

5.2. Pavličićeva podjela fantastičnog žanra

Pavao Pavličić dijeli fantastiku na dvije grupe: dominantni i alternativni model.

1. Dominantni model – obuhvaća motive demonskoga, neobjašnjivoga, i priklanjanja čudesnome. Tekst donosi neodlučnost između prirodnog i natprirodnog objašnjenja događaja o kojima se u djelu govori. Motiv demonskoga često se odnosi na pojavu vraga, demona ili smrti koji su česti motivi i u Tribusonovoj prozi (Vučemilović, 2012, 9).
2. Alternativni model – donosi alternativne svjetove onim postojećima. Odnosno, sve što se čini nerealnim u stvarnome svijetu, sasvim dobro funkcionira u alternativnome svijetu.

Pisci fantastične proze svoje pisanje oblikuju kao kratku priču. Izbjegavaju elemente moderne priče te je preoblikuju i dobivaju formu kraće priče.

6. POETIKA TRIBUSONOVIH ROMANA

Prvi roman koji je napisao je *Snijeg u Heidelbergu* koji je izašao 1980. godine, a smatra se najzanimljivijim romanom generacije fantastičara. U središtu romana je sotonistička tema, a djelo je pisano po uzoru na Sadea i Borhesa. Sastoji se od tri povezana dijela od kojih svaki dio ima svoga pripovjedača. Prvi dio je naslovljen *Razgovor s učiteljem*, a datiran je 1934. godine. Temelji se na klasičnom motivu razgovora s vragom. Naime, zagrebački emigrant Nikolas Šram i njegov učitelj razmjenjuju pisma u heidelberškoj tamnici nekoliko sati prije smaknuća Nikolasa Šrama. U tom razgovoru možemo prepoznati faze učenikova puta do spoznaje i slobode, do koje ga, naravno, vodi demon, a taj je put, kao što se da i naslutiti, ispunjen ubojstvima, seksualnim perverzijama, morbidnim prijevarama i općim uništenjem. Takvi se činovi mogu prepoznati i u Borhesovoj estetici pretjeranih činova. Tribuson u ovome romanu želi čitatelja upoznati sa svijetom zla i izopačenosti. Drugi dio romana je naslovljen *Potruga za učenikom*. Igor Mandić je u svome djelu *Literatura kao obmana* drugi dio romana *Snijeg u Heidelbergu* nazvao pripovjedačkim fijaskom i intelektualnim kičem, jer je Tribuson pokušao opisati te objasniti fikciju "izbjegavajući literaturu", odnosno prikazuje nemoć da racionalno objasni svijet fikcije, a u stvari pokušava prikazati superiornost fikcije nad znanošću. Treći i posljednji dio romana nosi naslov *Pogovor ili racionalizacija tuge*, a datiran je 1979. godine te sadrži pišćev dnevnik sa detaljima iz privatnoga života, ali su povezani sa prethodna dva dijela romana. "Riječ je o konotativnoj i manirističkoj prozi kakva otvoreno ističe svoju literariziranost, artificijelnost i napravljenost" (Nemec, 2003, 314).

U kratkom romanu *Čuješ li nas, Frido Štern* iz 1981. godine također pripovijeda isti pripovjedač kao u romanu *Snijeg u Heidelbergu*. U ovome romanu nekolicina mladića pokušava prizvati duh lijepe Židovke Fride Štern u koju su davno svi bili zaljubljeni. Ovdje fantastika ubrzo prelazi u romantičnu priču o nerealiziranim ljubavima (Nemec, 2003, 314). Sudionici tih seansi nikada nisu saznali što se dogodilo mladoj Fridi Štern. S obzirom da je jedna od Tribusonovih karakteristika i nabranje, dobro je napomenuti kako pripovjedač ime Frida Štern ponavlja 107 puta, dok pitanje Čuješ li nas Frido Štern, u ovome kratkome djelu postavlja čak 30 puta. Zanimljivo je također kako su djelu pridodana dva dijela u obliku komentara pripovjedača te *Albuma iz mladosti* koji donosi fotografsku dokumentaciju likova koji se spominju tijekom seanse (Vučemilović, 2012, 36).

Nadalje, roman *Ruski rulet* koji je izašao 1982. godine nosi žanrovsku oznaku bulevarskog romana, a to opsežno djelo je autorov dobro osmišljeni prijelaz iz fantastike u trivijalnu književnost te je vrlo vješto upotrijebio svoju maštu kombinirajući literaturu i film. Radnja romana se odvija u Zagrebu na početku 20. stoljeća i puna je skandala, neočekivanih događaja te čudnih likova, a fabula vrvi teroristima, kriminalcima, prostitutkama itd. Kritičar Velimir Visković ovaj je roman usporedio sa filmom *Kradljivci izgubljenog kovčega* redatelja Stevena Spielberga (Nemec, 2003, 314-315).

Potonulo groblje je roman iz 1990. godine koji uspješno graniči sa hororom. Na reklamnome ovitku stoji napomena kako je za "ljude jakih živaca". Radnja govori o liku, ujedno i pripovjedaču Ivanu Humu koji se vraća u rodni grad nakon tridesetogodišnje zatvorske kazne. Uvod u mističnu atmosferu predstavljaju cvjetovi maka koji rastu u studenome, a kroz cijeli roman likove obavija grobljanska atmosfera. U pripovijedanju se uspješno izbjegava dati odgovor na pitanje zašto je Ivan Hum služio tako veliku zatvorsku kaznu (Nemec, 2003, 315).

U *Polaganoj predaji*, ime glavnog lika je Petar Gorjan koji ima 33 godine koji je bio tipičan tip rock generacije sa dugom kosom i izlizanim trapericama i ljubitelj je Rolling Stonesa. Odrastao je, traperice zamijenio odijelom te skratio kosu i pije tablete za smirenje kako bi se prilagodio novome načinu života, a živi samo od uspomena (Nemec, 2003, 316).

Djelo *Legija stranaca* prvi put je objavljen 1985. godine. Vrijeme romana smješteno je u šezdesete godine prošloga stoljeća. Osim što se u romanu govori o sukobu generacija, Tribuson u ovome romanu ističe unutarnje borbe mladih ljudi, te raspravlja o generacijskoj izdaji i traumama iz mladosti (Nemec, 2003, 317).

Povijest pornografije, autobiografski roman, koji je nazivan i najboljim romanom iz ciklusa koji tematizira generacijsko iskustvo. Pornografija je, naime, metafora u njegovoj knjizi za sve što je u socijalističkom okruženju bilo zabranjeno. Djelo je oblikovano realističkim slikama, slikama iz djetinjstva te je ispunjeno ironijom. Povijest pornografije također je roman u kojemu se pornografski materijal prikazuje kao bitna sastavnica u odrastanju pojedinca, duhovnom razvoju i stjecanju životnoga iskustva (Nemec, 2003, 317).

U prvome kriminalističkome romanu *Zavirivanje*, Tribuson upoznaje čitatelje sa likom simpatičnog privatnoga detektiva Nikole Banića koji je uskoro postao "zaštitni znak njegove detekcijske proze". Nikola Banić je otkačen tip, ljubitelj jazz glazbe, sklon je alkoholu, ciničan, sa istančanim smislom za osebujan tip humora. Osim što se bavi rješavanjem krimića, bavi se sa problemima u privatnome životu: raspad braka nakon suprugine nevjere, bori se sa financijama, i brine za zdravlje svoje kćeri Nike, a pošto je lik Nikole Banića prikaz čovjeka

iz stvarnoga života sa svakidašnjim problemima maloga čovjeka, čitateljska publika se može lako poistovjetiti s njim (Nemec, 2003, 318-319). "Goran Tribuson ovim delom kreće u osvajanje najšire publike, dokazujući svoje umeće i u najpopularnijem žanru zvanom "krimić". Zavirivanje čuva i razvija vrline "starog" Tribusona, njegovo precizno a zavodljivo pripovedanje, dar jednostavnog a sugestivnog dočaravanja likova, ambijenata i atmosfera" (Tribuson, 1985, 198).

S druge strane, u Tribusonovom najpoznatijem kriminalističkom romanu *Made in U.S.A.* ne spominje se detektiv Nikola Banić, ali zato bivši odvjetnik Nikola Politeo se upušta u istragu sa strancem Leonom Wolfom koji se u mnogočemu može poistovjetiti sa Nikolom Banićem – obojica su, naime, jednako malodušni i nezadovoljni. U djelu se radi o potrazi za Julijanom Klis i ukradenom škrinjom s obiteljskim zlatom (Nemec, 2003, 319).

6.1. Odnos sa kritikom

Još od početka svoga književnoga stvaralaštva, Goran Tribuson je bio miljenik publike, te jedan od najplodonosnijih hrvatskih pisaca. Publika ga je voljela od samoga početka, a ljubav i mržnja kritike varirala je od naslova do naslova koje je neumorno izbacivao na tržište (Pavešković, 2018, 373-374). Velimir Visković je Tribusonov odnos sa kritikom opisao ovako: "Goran Tribuson doista nikada nije imao sreće s kritikom. U doba kad je pisao fantastiku, kritičari su ga napadali kao borhesovca koji je izgubio svaku vezu sa stvarnošću i bavi se isključivo recikliranjem zakučastih simbola preuzetih iz raznih ezoteričnih doktrina i manirističkog odvjetka književne baštine" (Pavešković, 2018, 374). Tribuson je već sedamdesetih godina prošloga stoljeća, kao još mladi pisac, stvarateljski definirao sve bitne karakteristike zreloga autora (Pavešković, 2018, 374). Ivan Bošković, profesor na Filozofskom fakultetu u Splitu je u svome radu *Nostalgija* kao obilježje Tribusonova autobiografizma stiče kako je "Tribuson ponaistaknutiji pisac književne suvremenosti i zacijelo najpopularniji pisac svoga naraštaja" te kako se u njegovim djelima "isprepliću visoka i niska književnost, estetika naučene književne teorije, krupne metafore i patetične pučke rime" što označava način čuvanja vlastitoga identiteta i njegove izvanredne književne prepoznatljivosti (Bošković, 2013, 131). "Općenito, osobine njegova književnoga glasa mogu se svesti na uvjerljivu, a neočekivano razvijenu fabulu, rečenicu koncentriranu samo na učinkovito izlaganje priče, ekonomiju spisateljske energije, usmjerene nepekidanom održanju narativne dinamike" (Pavešković, 2018, 378).

6.2. Lik Nikole Banića

Tribuson, također, svojom iznimnom spisateljskom sposobnošću, voli podsjećati na prisutnost samoga pisca u svojim djelima: "Kao revni i disciplinirani pripovjedači, poštujemo kronologiju i krenimo redom" (Pavešković, 2018, 376). Iako je pisao fantastične i autobiografske romane, čitateljska publika ga najbolje poznaje po kriminalističkim romanima. Naime, odlikuju ga koncentracija i dobro promišljeni detalji, a to se itekako odražava u liku Nikole Banića, privatnoga detektiva i glavnoga junaka niza Tribusonovih kriminalističkih romana koji se pojavljuje u romanima *Zavirivanje*, *Siva zona*, *Dublja strana zaljeva*, *Noćna smjena*, *Bijesne lisice*, *Gorka čokolada* i *Susjed u nevolji*. "Bilo da je ekscentričan, bilo da je neočekivano prosječan, lik detektiva mora odudarati od jamesbondovskog stereotipa superjunaka" (Pavešković, 2016, 19). Svaki od detalja Banićeve biografije, rasprostranjeni su u nizu romana i čine savršeno podudarnu cjelinu. "Tribusonovski detaljizam zorno dočarava i socijalni kontekst i alimentira socijalni senzibilitet autora. Taj socijalno kritički smisao produbljen je u pravilu efektivnim ciničnim komentarima" (Pavešković, 2018, 378). Krešimir Nemeć u svome djelu *Povijest hrvatskog romana* ističe kako je "sam autor u jednom intervjuu rekao kako ga krimić kao enigma uopće ne zanima, nego je uvijek nastojao da njegovi kriminalistički romani govore o našem društvu i o pravoj aktualnosti" (Nemeć, 2003, 318).

6.3. Jednolinijski tijek pripovijedanja

Tijek pripovijedanja u Tribusonovim romanima je jednolinijski, gdje se vrijeme pripovijedanja i vrijeme radnje uglavnom podudaraju. Iznimka mu je djelo *Zbirka otrova* iz 2010. godine u kojoj se izmjenjuju dva vremena radnje, međusobno udaljena u velikomu vremenskomu periodu. Kriminalistički žanr, u kojemu je zaplet ključna stavka, a napetost je ono čime se dobiva čitateljeva pozornost, jednostavno pristaje modelu jednolinijskoga razvoja radnje u djelu (Pavešković, 2018, 380).

6.4. Stil pisanja

U romanu *Uzvratni susret* iz 1986. godine može se očitati obrazac svih Tribusonovih kriminalističkih romana. U tome djelu je opisana napetost, iznimno zanimljiva radnja i snažan ocrta socijalne teme, gdje je socijalna tema povezana psihološkom temom, a obje su povezane sa kriminalističkom temom. Kriminalistička potraga je najbitnija stavka romana, a roman kao cjelina funkcionira uz pomoć čvrste povezanosti sve tri teme – socijalnom, psihološkom i kriminalističkom (Pavešković, 2018, 381).

Već spomenuti profesor Ivan Bošković, za Tribusonove likove kaže kako se "njegovi junaci, premda već u godinama, ne uspijevaju uozbiljiti niti se odmaknuti od prostora svojih odrastanja pa žive svoju prošlost kao sadašnjost, do kraja zarobljeni rockom kao istinskom i osobnom životnom opsesijom", te su "skloni alkoholom seksualne frustracije najčešća su tema njihovih razgovora, hvataju ih panika i krize od čega se brane svakodnevnim sitnim pakostima koje život čine podnošljivijim (Bošković, 2013, 136).

7. Oprimjerenje kriminalističkih elemenata u romanu – analiza i interpretacija

U ovome odlomku pristupiti ću interpretaciji romana *Zavirivanje* autora Gorana Tribusona. Riječ je o kriminalističkome romanu te još jednom od slučajeva već spomenutoga privatnoga istražitelja Nikole Banića, koji je ujedno i zaštitni znak Tribusonove kriminalističke proze. U romanu je prisutna linearno-povratna naracija, a na početku je čitatelj upoznat sa počinjenim zločinom, nakon kojega slijedi istraga. Na prvim stranicama saznaje se da je oteta mlada djevojka Astra Guteša, što je samo jedan detalj u zagonetki koja će se početi sve više zamršavati: "Ja sam Oskar Guteša, privatni građevni poduzetnik. Živim u Mlinovima. Imam osamnaestogodišnju kćer Astru. Astru Guteša. Mala je prije dva tjedna otišla na more i nije se vratila..." (Tribuson, 2000, 7) . Oskar Guteša je unajmio Nikolu Banića koji kreće u istragu. Ona nas vraća u razdoblje koje je, naime, prethodilo otmici Astre Guteše, za koju će se uspostaviti da je bila lažna. Započinje s ispitivanjem Astrinoga razrednika Ivana Hopeka kako bi dobio više informacija o njenome kretanju, no od razrednika saznaje kako je Astra napustila školu: "Ona više nije moja učenica. Početkom travnja definitivno je napustila školu i izgubila godinu" (Tribuson, 2000, 21). Nakon toga, Astra Guteša se iznenada vraća kući, što Banića potakne na daljnju istragu. Ipak, istraga će krenuti u drugome smjeru jer Astra Guteša biva ubijena u kući svoga oca: "Ubijena je Astra Guteša. Pronađena je u sobi svog oca. Izgleda da je udarena teškim predmetom po glavi. Ekipa je ovaj čas otišla tamo" (Tribuson, 2000, 56). Kako bi pronašao Astrinog ubojicu, Banić odlazi do njezine prijateljice od koje saznaje da je Astra, koja je jedno vrijeme živjela kod nje, nestala: "Astra je živjela kod mene do početka šestog mjeseca. Ima već više od dva mjeseca kako je otišla. – Otišla je? – Da. Posve nenadano. Spakirala je stvari i zdimila. Ne znam zašto i ne znam kamo. Otada je nisam vidjela" (Tribuson, 2000, 77). Nakon mnogo novootkrivenih sumnji i pitanja na koja se nije mogao znati odgovor, napokon saznaje kako je "otmicu" isplanirao Astrin dečko Modigliani,

kako bi od njezinog oca izvukao novac. Međutim, tu noć kada su odlučili uzeti Oskarov novac, Astra je usla u sobu, zadobila udarac tupim predmetom, te kada je Modigliani otišao za njom da vidi što se događa, ona je već neko vrijeme bila mrtva: "Ušli smo u sobu i spazili je kako leži na podu. Vrata prema vrtu bila su otvorena. Mislili smo da joj je pozlilo, da se onesvijestila. (...) Astrin zatiljak bio je nekako čudno udubljen, a kosa uprljana krvlju. Istrčala sam iz sobe tražeći telefon. (...) Iz sobe u kojoj je ostao Modigliani odjeknuo je pucanj. Stajala sam nekoliko časaka kao oduzeta, a potom izjurila van" (Tribuson, 2000, 243-244). Nikola Banić u razgovoru sa jednim od Oskarovih radnika saznaje kako je u noći kada je Astra ubijena, Oskar sam odlučio betonirati bazen: "Bio je ponedjeljak! Sjećam se da mi se nije radilo, jer sam bio mamuran od nedjeljne... - Koji ponedjeljak? Možda onaj kad su mu ubili kćer? – Mogo bi bit! – zine on od iznenađenja. – Ali kako mu se onda dalo betonirati ako su mu te noći... - Svatko ima svoje razloge, Feride – kazao sam (...). (Tribuson, 2000, 213). Međutim, kako istraga dalje traje, saznaje kako je Modiglijanija zapravo ubio Viktor, za kojega se ispostavlja kako je zapravo Astrin otac: "Morao sam – otpovrne on ravnodušno. – Neke su stvari onkraj volje, jednostavno ih morate učiniti. – Kao, na primjer, osvetiti ubijenu kćer? Pogleda me vrlo značajno, a zatim se preko volje nasmije. – Dakle, i to znate!" (Tribuson, 2000, 219). Na samome kraju, mreža laži i tajni se raspetlja, te Banić dolazi do konačnoga zaključka – Astru je ubio otac njezinoga bivšega dečka, Ladislav Pajm: "Sad mi je sve bilo jasno, gotovo da sam mogao vidjeti kako se odigralo. Neuračljivi gospodin Ladislav, s teškom starom pumpom u ruci, pronašao je rupu u ogradu i dovukao se do vrtnih vrata sobe u kojoj je gorjelo svjetlo. Spazio je Astru baš u trenu kada je iz očeve kase namjeravala uzeti dvadeset četiri tisuće njemačkih maraka. Tiho se ušuljao i udario je, kako su eksperti ustanovili – jedan jedini put. Zatim se zadovoljno okrenuo i istim se putem vratio, srušivši usput teglu s fikusom. Kad se Modigliani nadvio nad djevojčin leš, Astra je morala biti već sat mrtva" (Tribuson, 2000, 189). Nikola Banić je istragu vodio uglavnom ispitujući ljude koji su bili u kontaktu s Astrom. Ti razgovori nas vraćaju u prošlost, odnosno u vrijeme prije samoga ubojstva.

8. ZAKLJUČAK

Povijest hrvatskoga kriminalističkoga romana započinje 1851. godine te nam se samom afirmacijom žanra, nakon drugog svjetskog rata, javljaju dvije generacije pisaca kriminalističkog žanra, a među piscima druge generacije svrstao se i Goran Tribuson. On vrlo vješto spaja sve bitne elemente kriminalističkoga romana te tvori zanimljivu fabulu. U radu je

također opisan linearno-povratni te jednolinijski tip pripovijedanja. Opisan je i lik Nikole Banića, junaka Tribusonovih kriminalističkih romana, s kojim se čitateljska publika lako može poistovjetiti s obzirom da se Banić, osim što je privatni detektiv, bavi i problemima maloga čovjeka kao što su financije, briga za dijete i spašavanje braka. Svoju publiku oduševljava iznimno jednostavnim stilom, zanimljivom fabulom i humorom. Osim kriminalističkoga, opisan je i fantastični žanr kojim se Tribuson jednako uspješno služio, iako malo složenijim stilom. Fantastičnim stilom odlikuju zanimanje za iracionalno i okultno, a u tome žanru našli su se Tribusonovi naslovi Praška smrt, Snijeg u Heidelbergu itd. Iako je vrlo vješto ovladao ovim žanrom, nakon što ga publika nije sa oduševljenjem prihvatila, Tribuson se, kao i ostali pisci, morao okrenuti trivijalnoj književnosti. Naposljetku možemo zaključiti kako Gorana Tribusona krasi umijeće za detalje i dobro promišljenu radnju svakoga romana koje izbacila na tržište, te je itekako osvojio čitateljsku publiku kao i kritiku.

9. POPIS LITERATURE:

1. Bošković 2013: Bošković, Ivan 2013. Nostalgija kao obilježje Tribusonova autobiografizma. Split: Filozofski fakultet.
2. Fumić, 2015: Fumić, Mateja 2015. Kneginja iz Petrinjske ulice – prvi hrvatski kriminalistički roman. Rijeka: Filozofski fakultet sveučilišta u Rijeci.
3. Lasić 1973: Lasić, Stanko 1973. Poetika kriminalističkog romana. Zagreb: Liber.
4. Nemeč 2003: Nemeč, Krešimir 2003: Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000. Zagreb: Školska knjiga.
5. Pavešković 2016: Pavešković, Ante 2016. Tribuson – prolegomena. Bjelovar: Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad.
6. Pavešković 2018: Pavešković, Ante 2018. Goran Tribuson: Pismo za puk, ne i za pučko. Zagreb: HAZU.
7. Tribuson 2000: Tribuson, Goran 2000. Zavirivanje. Zagreb: Školska knjiga.
8. Vučemilović-Grgić 2012: Vučemilović-Grgić Ivana 2012. Fantastika Gorana Tribusona. Diplomski rad. Osijek: Filozofski fakultet.